

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ

Яніна КВІТКА, професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

На сьогодні в Україні проживає 7,6 млн. дітей (майже 18% від загальної кількості населення). За статистикою, щороку від 1 до 3 млн. дітей в Україні стають жертвами або свідками насильства, прояви якого можуть бути різними – фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство тощо [9].

Жорстоке поводження з дітьми – це феномен, існування якого відоме з часу появи історичних записів людства. Оскільки насилля – не лише соціальне явище, воно пов’язане з природою людини. Дослідження свідчать, що останнім часом збільшилася кількість дітей дошкільного віку з підвищеною тривожністю. Однією з основних причин такої негативної динаміки є жорстоке поводження з дітьми [7].

Жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою її експлуатації з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [3; 5].

Конституція України наголошує, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом [1]. Статтею 150 Сімейного кодексу України забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини. Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини [2].

Закон України «Про охорону дитинства» зазначає, що держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють, кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності [3].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплює, що дитина, яка постраждала від домашнього насильства це особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства. Статтею 6 до суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відносять уповноважені підрозділи органів Національної поліції України [4].

Повноваження поліцейських підрозділів ювенальної превенції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на випадки,

коли особа, яка вчинила домашнє насильство, або особа, яка зазнала домашнього насильства чи стала свідком (очевидцем) такого насильства, не досягла 18-річного віку. Підрозділи ювенальної превенції:

- виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них в порядку, визначеному законодавством;
- приймають і розглядають заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, вчиненого дітьми та стосовно дітей, вживають заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам;
- виносять термінові заборонні приписи стосовно кривдників;
- вживають заходів щодо взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи з дітьми-кривдниками;
- здійснюють контроль за виконанням дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- інформують постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в порядку, визначеному законодавством;
- здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків;
- проводять оцінку ризиків вчинення домашнього насильства у визначеному законодавством України порядку [6].

У разі надходження повідомлення про вчинення домашнього насильства дитиною та стосовно неї, поліцейський проводить оцінку ризиків, за результатами якої може бути винесений терміновий заборонний припис, та негайно інформує службу у справах дітей про виявлену дитину для організації їй соціального захисту. У разі винесення термінового заборонного припису стосовно всіх наявних у дитини законних представників внаслідок вчинення ними домашнього насильства представник органу Національної поліції передає дитину представнику органу опіки та піклування за місцем проживання (перебування) дитини для організації їй соціального захисту та тимчасового влаштування дитини. У разі неможливості передачі дитини представнику органу опіки та піклування представник органу Національної поліції доставляє дитину до притулку для дітей, центру соціально-психологічної реабілітації дітей, центру соціальної підтримки дітей та сімей, стаціонарної служби (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей, стаціонарної служби (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг [5; 6]. У разі виявлення (підтвердження) під час проведення оцінки рівня безпеки дитини фактів загрози її життю чи здоров'ю вона може бути негайно направлена до закладу

охорони здоров'я для обстеження та надання необхідної медичної допомоги, в тому числі лікування в стаціонарних умовах, та документування факту жорстокого поводження з нею або тимчасово влаштована, зокрема до центру соціально-психологічної реабілітації дітей, центру соціальної підтримки дітей та сімей, у сім'ю патронатного вихователя.

До проведення такої оцінки можуть бути додатково залучені інші суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей у межах їх повноважень. На жаль, як показує практика, один співробітник органу Національної поліції часто безсилий перед сімейним конфліктом без узгодженого механізму взаємодії з іншими державними органами і громадськими організаціями.

При оцінці наслідків жорстокого поводження з дитиною необхідно враховувати не тільки фізичну шкоду. Зазвичай дитина – жертва страждає одночасно від декількох видів насильства.

Органи Національної поліції зобов'язані протягом доби поінформувати службу у справах дітей про виявлену дитину, яка постраждала від жорстокого поводження або життю чи здоров'ю якої загрожує небезпека, для організації її соціального захисту [4; 6]. Координацію діяльності щодо виявлення та захисту дітей, які постраждали від жорстокого поводження з дитиною, а також безпосереднє ведення їх справ здійснюють служби у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад [6].

Втручання уповноважених підрозділів органів Національної поліції на ранніх стадіях профілактики насильства є ефективнішим заходом у боротьбі з насильством щодо дітей, ніж будь-які запобіжні програми.

Поліцейські ювенальної превенції також можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинення акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи [5; 6].

Для захисту дітей, які постраждали або були свідками протиправних дій, під час кримінального розслідування та судових процесів необхідно застосовувати конкретні заходи та надавати комплексні та скоординовані послуги. Зрозуміло, що якісно захистити дітей від домашнього насильства тільки за допомогою кримінального законодавства неможливо. Ефективність вирішення цієї проблеми лежить у комплексному впливі на феномен насильства. Важливу роль в цьому відіграє державна політика, що задає вектор потрібного впливу, забезпечує роботу усього механізму державного управління.

Важливим етапом у контексті гарантування прав дітей на стадії слідства стала пілотна ініціатива щодо запровадження експериментальної установи «Барнахус». Слід вітати активне використання органами влади наявних можливостей в межах поточного законодавства з одночасною

розробкою пропозицій щодо змін до законодавства з метою сприяння запровадженню повноцінної моделі «Барнахус» у тривалій перспективі [8, с. 6].

Для ефективного реагування на факти жорстокого поводження з дітьми необхідна скоординована багаторівнева система та вдосконалення механізму реалізації законодавства в цій сфері на практиці.

Для подолання проблеми насильства щодо дітей дуже важливе правове виховання громадян. Подоланню правової неосвіченості громадян можуть сприяти засоби масової інформації через широке висвітлення проблем насильства щодо дітей, пропагування ідей ненасильницького розв'язання конфліктів, що виникають у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р.
5. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585
6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС від 19 грудня 2017 р. № 1044.
7. Про жорстоке поводження з дітьми <https://rescentre.org.ua/poperedzhennia-zhorstokoho-povodzhennia-z-ditmy/pro-zhorstoke-povodzhennia-z-ditmi>
8. Звіт з оцінки прогресу Стосовно рекомендацій Аналізу прогалин у законодавстві, політиках і практиках, спрямованих на запобігання та протидію сексуальній експлуатації та насильству щодо дітей в Інтернеті та їх подоланні в Україні Проект «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні» <https://rm.coe.int/progress-assessment-report-ukr/16809fab80>
9. Зупинимо насильство над дітьми. URL:https://mvs.gov.ua/ua/news/21188_Tetyana_Kovalchuk_SHCHoroku_vid_1_do_3 mln_ditey_v_Ukraini_strazhdayut_vid_nasilstva.htm

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, ВЧИНЮВАНЕ ЩОДО ДІТЕЙ

Ярослава ДОВЖЕНКО, аспірантка 2 року навчання Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України